

ТЕМА 1

ІНВЕСТИЦІЇ І РИНОК КАПІТАЛУ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Мета: засвоєння основ економічної сутності та форм інвестицій, принципів інвестиційного менеджменту, механізмів мобільності капіталу та ролі держави у формуванні інвестиційної політики, а також оцінки ризиків та тенденцій розвитку інвестиційного ринку.

Основні поняття: інвестиції, форми інвестицій, інвестиційний менеджмент, теорія запозичених коштів, теорія міжчасового вибору, мобільність капіталу, валютні курси, інвестиційний клімат, інвестиційна політика держави, ризики інвестування.

План

1. Економічна сутність та форми інвестицій.
2. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні.
3. Сутність, мета і завдання інвестиційного менеджменту.
4. Світові тенденції розвитку інвестиційного ринку.

1. Економічна сутність та форми інвестицій.

Інвестиції є однією з ключових категорій економічної теорії та практики, оскільки вони безпосередньо впливають на темпи економічного зростання, рівень конкурентоспроможності національної економіки, структурні зрушення та соціально-економічний розвиток суспільства. Під інвестиціями розуміють довгострокове вкладення капіталу в різні об'єкти господарської діяльності з метою отримання доходу, збереження або примноження вартості капіталу, а також досягнення соціального, екологічного або стратегічного ефекту в майбутньому. З економічної точки зору інвестиції відображають процес перетворення заощаджень на капітал, який функціонує у виробничій або фінансовій сфері та приносить дохід.

Інвестиції відрізняються низкою характерних ознак. По-перше, вони здійснюються на середньо- та довгостроковий період, що визначає їхню тривалість. По-друге, дохід або ефект від інвестицій отримується в майбутньому, що свідчить про відкладений результат. По-третє, інвестиції завжди пов'язані з невизначеністю та ризиком можливих втрат. По-четверте, інвестування має конкретну цільову спрямованість, наприклад отримання прибутку, розвиток підприємства або досягнення соціального ефекту. По-п'яте, інвестиції є альтернативними, оскільки інвестор завжди обирає між кількома можливими напрямками вкладення капіталу.

Інвестиції тісно пов'язані із заощадженнями, проте вони не тотожні. **Заощадження (S)** – це частина доходу, яка не використовується на поточне

споживання, а **інвестиції (I)** – це використання заощаджень для отримання майбутнього доходу.

На макроекономічному рівні між заощадженнями та інвестиціями існує рівність:

$$S=I \quad (1.1)$$

Проте на практиці між моментом заощадження і моментом інвестування може виникати часовий розрив, а також залучаються фінансові посередники, такі як банки, інвестиційні фонди та ринки капіталу.

Інвестиції виконують низку важливих функцій у розвитку економіки. Вони забезпечують розширене відтворення основного капіталу, сприяють технічному та технологічному оновленню виробництва, стимулюють інноваційний розвиток, формують нові робочі місця, підвищують продуктивність праці та сприяють зростанню ВВП і національного доходу. На макрорівні рівень інвестицій є одним із головних індикаторів економічної стабільності та інвестиційної привабливості країни.

Інвестиції класифікуються за різними ознаками. За об'єктами вкладення вони поділяються на реальні, фінансові та інтелектуальні. Реальні інвестиції включають вкладення у матеріальні та нематеріальні активи, такі як будівлі, обладнання, технології та патенти, і спрямовані на створення або оновлення виробничого потенціалу підприємства. Фінансові інвестиції передбачають вкладення в цінні папери, депозити та інші фінансові інструменти з метою отримання доходу або контролю над діяльністю підприємства. Інтелектуальні інвестиції включають вкладення у знання, освіту, наукові дослідження та розвиток людського капіталу.

Таблиця 1.1 – Форми інвестицій та їх характеристика

Форма інвестицій	Характеристика
Реальні	Вкладення в матеріальні та нематеріальні активи (будівлі, обладнання, технології, патенти); формують виробничий потенціал.
Фінансові	Вкладення у фінансові інструменти (акції, облігації, депозити); забезпечують перерозподіл капіталу та ліквідність.
Інтелектуальні	Вкладення у знання, освіту, наукові дослідження, людський капітал; сприяють інноваційному розвитку.

За суб'єктами інвестування виділяють приватні, державні, іноземні та спільні інвестиції, тоді як за характером участі інвестора – прямі та портфельні інвестиції. Прямі інвестиції передбачають активну участь інвестора в управлінні об'єктом, тоді як портфельні – орієнтовані лише на отримання доходу та диверсифікацію ризиків.

Сучасна інвестиційна діяльність характеризується глобалізацією ринків капіталу, зростанням ролі інституційних інвесторів, активним використанням фінансових технологій та підвищеною увагою до екологічних, соціальних і управлінських (ESG) факторів. Інвестиції дедалі частіше розглядаються не лише як джерело прибутку, а й як інструмент сталого розвитку.

Таким чином, інвестиції є фундаментальною економічною категорією, яка забезпечує розвиток підприємств, галузей та національної економіки в цілому. Їхня економічна сутність полягає у довгостроковому вкладенні капіталу з метою отримання майбутнього ефекту за умов ризику та невизначеності, а різноманіття форм інвестицій дозволяє адаптувати інвестиційну діяльність до конкретних економічних умов, стратегічних цілей та можливостей інвестора.

2. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Правове регулювання інвестиційної діяльності є невід'ємною складовою забезпечення стабільного економічного розвитку, оскільки створює передумови для захисту інтересів інвесторів, підвищення привабливості країни для залучення капіталу та ефективного функціонування ринку. В Україні правова база інвестиційної діяльності ґрунтується на Конституції України, законах, нормативно-правових актах уряду та спеціалізованих підзаконних документах, які визначають правовий статус інвестицій, права та обов'язки інвесторів, умови їхньої діяльності та механізми захисту інвестицій.

Одним із основних нормативних актів є **Закон України «Про інвестиційну діяльність»**, який визначає правові засади здійснення інвестицій в Україні, встановлює принципи державної підтримки інвестицій та гарантує рівні умови для всіх суб'єктів інвестування, незалежно від форми власності та походження капіталу. Крім цього, значну роль відіграють закони, що регулюють окремі види інвестицій, такі як **реальні, фінансові та інноваційні інвестиції**, а також спеціальні закони щодо залучення іноземних інвесторів, державних та приватних інвестиційних фондів.

Правове регулювання інвестиційної діяльності охоплює кілька ключових напрямів. Перший із них – **визначення правового статусу інвестора**, що включає забезпечення його майнових, фінансових та юридичних прав, а також встановлення правил вступу на інвестиційний ринок. Другий напрям – **регулювання умов здійснення інвестицій**, що передбачає визначення процедур реєстрації, ліцензування, оподаткування та державного контролю за інвестиційною діяльністю. Третій напрям – **державна підтримка та стимулювання інвестицій**, яка може проявлятися у вигляді податкових пільг, державних гарантій, спрощених процедур оформлення проектів та участі у державних програмах інвестування.

Особливу увагу правове регулювання приділяє **захисту прав інвесторів** та забезпеченню стабільності інвестиційного середовища. До таких механізмів належать гарантії від націоналізації та необґрунтованого втручання держави, захист від дискримінації, а також врегулювання спорів у судовому порядку або через арбітражні органи. Крім того, значна увага приділяється регулюванню **іноземних інвестицій**, що включає умови їхнього вільного залучення, режим репатріації прибутку та можливості участі у спільних підприємствах з українськими компаніями.

Таблиця 1.2 – Основні елементи правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Елемент регулювання	Зміст	Приклади / нормативні акти
Правовий статус інвестора	Визначає права та обов'язки інвесторів, забезпечує захист їхніх майнових і фінансових інтересів	Конституція України, Закон України «Про інвестиційну діяльність», Цивільний кодекс України
Умови здійснення інвестицій	Регламентує порядок реєстрації, ліцензування, оподаткування та державного контролю	Податковий кодекс України, закони про цінні папери та фондовий ринок, спеціальні закони для окремих видів інвестицій
Державна підтримка та стимулювання інвестицій	Передбачає податкові пільги, державні гарантії, спрощені процедури оформлення проектів	Програми державної підтримки інвестицій, Закон України «Про іноземні інвестиції»
Захист прав інвесторів	Гарантії від націоналізації, дискримінації, можливість вирішення спорів у суді або арбітражі	Законодавство про іноземні інвестиції, міжнародні угоди, арбітражні правила
Регулювання іноземних інвестицій	Умови залучення іноземного капіталу, режим репатріації прибутку, участь у спільних підприємствах	Закон України «Про режим іноземного інвестування», міжнародні угоди про захист інвестицій

Системність і комплексність правового регулювання інвестиційної діяльності дозволяє створювати **сприятливе середовище для залучення капіталу**, підвищувати довіру інвесторів та стимулювати економічне зростання. Водночас постійні зміни національного та міжнародного рівня зумовлюють потребу в адаптації законодавства та вдосконаленні механізмів захисту інвестицій, що забезпечує їхню ефективну реалізацію в умовах сучасної економіки.

3. Сутність, мета і завдання інвестиційного менеджменту.

Інвестиційний менеджмент є важливою складовою сучасного управління економічними процесами, оскільки він забезпечує ефективне використання фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства з метою отримання максимальної віддачі від вкладеного капіталу. Сутність інвестиційного менеджменту полягає у комплексному підході до планування, організації, контролю та оцінки інвестиційної діяльності, що дозволяє поєднувати економічні інтереси інвестора та стратегічні цілі підприємства чи держави.

Метою інвестиційного менеджменту є забезпечення **стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та ефективного відтворення капіталу**. Досягнення цієї мети передбачає оптимальне розподілення ресурсів між різними напрямками інвестування,

максимізацію прибутку при допустимому рівні ризику, а також врахування соціально-економічних і стратегічних пріоритетів розвитку підприємства або держави.

Основними завданнями інвестиційного менеджменту є визначення пріоритетних об'єктів та форм інвестицій, розробка інвестиційної стратегії та політики, оцінка економічної доцільності інвестиційних проектів, управління ризиками та забезпечення контролю за ефективністю вкладеного капіталу. Крім того, інвестиційний менеджмент передбачає використання сучасних фінансових та аналітичних інструментів для прийняття обґрунтованих рішень, а також адаптацію стратегії інвестування до змін ринкового середовища і економічних умов.

Серед ключових функцій інвестиційного менеджменту можна виділити: планування інвестиційної діяльності та формування інвестиційного портфеля, управління ліквідністю та ризиками, оцінку результативності вкладень, забезпечення фінансування інвестиційних проектів, а також контроль і моніторинг виконання інвестиційних програм. Ці функції спрямовані на досягнення максимальної ефективності використання ресурсів і забезпечення довгострокового розвитку підприємства.

Таблиця 1.3 – Мета та основні завдання інвестиційного менеджменту

Компонент	Зміст
Мета	Забезпечення стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та ефективного відтворення капіталу.
Завдання	Визначення пріоритетних об'єктів та форм інвестицій; розробка інвестиційної стратегії та політики; оцінка економічної доцільності проектів; управління ризиками; контроль ефективності вкладень; адаптація стратегії інвестування до ринкових змін.
Функції	Планування інвестиційної діяльності та формування портфеля; управління ліквідністю та ризиками; оцінка результативності вкладень; забезпечення фінансування проектів; контроль і моніторинг виконання інвестиційних програм.

Таким чином, інвестиційний менеджмент є системою управлінських заходів, що дозволяє **поєднувати стратегічні цілі розвитку з практичною реалізацією інвестиційних проектів**, забезпечуючи оптимальний баланс між ризиком та доходністю, а також сприяючи зміцненню економічного потенціалу підприємства, галузі та національної економіки в цілому.

4. Світові тенденції розвитку інвестиційного ринку.

Сучасний інвестиційний ринок характеризується глобалізацією та високою інтеграцією фінансових і реальних активів, що створює нові можливості та виклики для інвесторів у всьому світі. Глобалізація забезпечує більш широкий доступ до капіталу, зменшує бар'єри для міжнародних інвестицій та сприяє активному обміну технологіями і знаннями між країнами. Одночасно вона підвищує рівень конкуренції, робить економічні процеси більш вразливими до глобальних криз і коливань фінансових ринків.

Однією з ключових тенденцій світового інвестиційного ринку є **зростання ролі інституційних інвесторів**, таких як пенсійні фонди, страхові компанії, венчурні та інвестиційні фонди. Ці суб'єкти забезпечують стабільність ринку, формують великі портфелі активів і впливають на структуру інвестиційних потоків, орієнтуючись на довгострокові цілі та диверсифікацію ризиків.

Іншою важливою тенденцією є **активне впровадження фінансових технологій (FinTech)**, що змінює підходи до управління інвестиціями. Використання цифрових платформ, алгоритмічного трейдингу, блокчейну та інноваційних методів аналітики дозволяє інвесторам оперативно реагувати на ринкові зміни, зменшувати трансакційні витрати та підвищувати прозорість операцій.

В останні роки значну увагу привертають **інвестиції, орієнтовані на сталий розвиток**, або ESG-інвестиції, які враховують екологічні, соціальні та управлінські фактори. Інвестори дедалі частіше оцінюють не лише фінансову віддачу, а й соціальну та екологічну відповідальність компаній, в які вкладають кошти, що стимулює розвиток «зелених» технологій та екологічно безпечного виробництва.

Серед глобальних тенденцій також спостерігається **зростання інвестицій у високотехнологічні та інноваційні сектори економіки**, включаючи інформаційні технології, біотехнології, енергетику майбутнього та штучний інтелект. Ці інвестиції визначають конкурентоспроможність країн у довгостроковій перспективі, формують нові ринки праці та стимулюють технологічний розвиток.

Таблиця 4.1 – Основні світові тенденції розвитку інвестиційного ринку

Основні тенденції	Характеристика	Приклади / вплив на ринок
Глобалізація	Розширення міжнародних інвестиційних потоків, зменшення бар'єрів	Активне залучення іноземного капіталу, міжнародні венчурні фонди
Інституційні інвестори	Зростання ролі пенсійних фондів, страхових та інвестиційних компаній	Формування великих портфелів активів, стабілізація ринку
FinTech та цифровізація	Використання блокчейну, алгоритмічного трейдингу, цифрових платформ	Зменшення трансакційних витрат, підвищення прозорості та швидкості операцій
ESG-інвестиції	Урахування екологічних, соціальних та управлінських факторів	Стимулювання «зелених» технологій, розвиток сталих бізнес-моделей
Інновації та високі технології	Інвестиції в IT, біотехнології, штучний інтелект, енергетику майбутнього	Формування нових ринків праці, підвищення конкурентоспроможності країн
Динамічність і невизначеність	Підвищена волатильність і ризики на глобальних ринках	Необхідність диверсифікації портфеля та адаптивного управління ризиками

Особливістю сучасного інвестиційного середовища є **динамічність та підвищена невизначеність**, яка зумовлює необхідність застосування адаптивних стратегій, диверсифікації портфелів та управління ризиками. Інвестори змушені постійно відстежувати зміни макроекономічних умов, політичну ситуацію та розвиток міжнародних фінансових ринків, щоб мінімізувати можливі втрати і забезпечити стабільний приріст капіталу.

Таким чином, світові тенденції розвитку інвестиційного ринку відображають процес глобальної інтеграції, цифровізації, інноваційного розвитку та зростання значення сталого інвестування. Ці тенденції визначають нові підходи до формування інвестиційних стратегій, управління портфелями та прийняття рішень як на рівні окремих підприємств, так і на рівні національних економік, сприяючи стабільному економічному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності країн на глобальному ринку капіталу.